

УДК 069.15:7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-1-6>

Надія БАРАНОВСЬКА,

orcid.org/0000-0002-9902-9625

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) *nadiia.m.baranovska@lpnu.ua*

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ У КОНТЕКСТІ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті проаналізовано роль образності у системі музейно-експозиційної комунікації. Розглянуто нові підходи й технології взаємодії музею з відвідувачем з використанням образно-художньої моделі експозиції. З'ясовано вплив експозиційного художнього образу на ефективність діалогу музею та відвідувача, появу нових вражень і відчуттів.

Автор відзначає, що музейна комунікація – це активна, різностороння форма діалогу з відвідувачем через музейну експозицію, що відбувається у процесі взаємодії відвідувача з музейними експонатами. У процесі огляду представленої музеєм експозиції відвідувач проявляє себе не як пасивний отримувач знань і вражень, а як повноправний учасник діалогу, співрозмовник і партнер музею. Завдяки експонатам відвідувач отримує візуальну інформацію, а також обмінюється вербальною інформацією з працівниками музею. Майстерність виконання експозиції робить її твором мистецтва, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики. Він є основою для формування експозиційного простору, адже з'єднує різномірні елементи, встановлює візуальний взаємозв'язок експонатів, забезпечує цілісність всієї експозиції. Від правильної побудови художнього образу залежить сприйняття та розуміння відвідувачем музею загальної концепції експозиції, сутності репрезентованих музейних предметів, своєрідності рис і принципів експонування. Робиться висновок, що художній експозиційний образ підсилює змістові акценти експозиції, створює емоційну виразність, дає можливість відвідувачу заглибитися в атмосферу експозиційного сюжету, збуджує його увагу, заставляє замислюватись, водночас забезпечує естетичне задоволення та формує у нього відчуття причетності і дотичності до культурної спадщини. Використання музеєм сучасних інформаційних технологій урізноманітнює сприйняття музейних експозиційних образів, додає нових художніх вражень, створює додаткові можливості для експозиційної комунікації.

Ключові слова: музей, відвідувач, експозиція, експозиційний художній образ, музейна комунікація.

Nadiia BARANOVSKA,

orcid.org/0000-0002-9902-9625

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of History, Museology and Cultural Heritage

Lviv Polytechnic National University

(Lviv, Ukraine) *nadiia.m.baranovska@lpnu.ua*

ART IMAGE IN THE CONTEXT OF MUSEUM EXHIBITION COMMUNICATION

The article analyzes the role of imagery in the system of museum-exposition communication. New approaches and technologies of interaction between the museum and the visitor using visual and artistic model of exposition are considered. The influence of the exhibition artistic image on effectiveness of the dialogue between the museum and the visitor; emergence of new impressions and sensations is figured out.

The author notes, that museum communication is an active, versatile form of dialogue with the visitor through the museum exhibition, which occurs in the process of the visitor's interaction with museum exhibits. In the process of viewing the exposition presented by the museum, the visitor manifests himself not as a passive recipient of knowledge and impressions, but as a full-fledged participant in the dialogue, interlocutor and partner of the museum. Thanks to the exhibits, the visitor receives visual information and also exchanges verbal information with the museum staff. The craftsmanship of the exposition makes it a work of art, in which an expositional image of a certain subject is created by various means. It is a basis for the formation of exhibition space, because it connects disparate elements, establishes a visual relationship between the exhibits, and ensures the integrity of the entire exposition. The perception and understanding by the museum visitor of the general concept of the exposition, the essence of represented museum objects, the distinctiveness of features and principles of the exposition depends on the correct construction of the artistic image. It is concluded, that the artistic exposition image strengthens the content accents of the exposition, creates emotional expressiveness, gives the visitor an opportunity to delve into the atmosphere of the exposition plot, excites his imagination, makes him think, at the same time provides aesthetic satisfaction and forms in him a sense of involvement and touch with cultural heritage. The museum's use of modern information technologies diversifies the perception of museum exhibition images, adds new artistic impressions, and creates additional opportunities for exhibition communication.

Key words: museum, visitor, exposition, exposition's artistic image, museum communication.

Постановка проблеми. Осучаснення та інноваційний розвиток музейного середовища актуалізували у наш час інтерес наукової спільноти не тільки до проблем соціокультурного впливу музеїв, основних принципів музейно-комунікаційної роботи, оптимальних форм і методів діалогу з відвідувачем, а й до питань підвищення експозиційної виразності та художності музейних експозицій. Однак проблема розкриття образно-художнього моделювання експозиції, з'ясування можливостей впровадження образно-художнього підходу у процесах музейної комунікації потребує окремого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До висвітлення генези експозиційного музейного середовища, основних принципів і методів формування сучасної музейної експозиції та розкриття соціокультурного потенціалу експозиційної музейної комунікації звертаються у своїх працях дослідники Т. Бегаль (2022), О. Сошнікова (2011; 2016). Концептуальні засади і можливості використання образно-художнього методу в експозиційній творчості, особливості моделювання експозиційного образу, як важливого засобу музейної комунікації, розглядають у своїх роботах А. Сошніков (2018), Г. Кібко (2017), Ю. Тітнюк (2011). Впровадженню новітніх інформаційних технологій та їх ролі у музейній комунікації із застосуванням образно-художньої моделі експозиції присвячені дослідження Н. Гончарової (2021), О. Липака (2020) та інших.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати основні методи і засоби створення художньої образності у музейній експозиції, розкрити роль художнього образу у процесах експозиційної музейної комунікації, нові підходи й технології взаємодії музею з відвідувачем з використанням образного типу експозиції.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні музей – це відкрита комунікаційна система, якою його вперше почав розглядати канадський музеолог Дункан Ф. Камерон. У 1968 р. він увів до наукового обігу поняття «музейної комунікації», яка розглядається сьогодні як форма діалогу з відвідувачем насамперед через музейну експозицію. Музейна комунікація – це зв'язок між відвідувачем музею і культурними здобутками людства на основі експозиційної діяльності. Вона здійснюється у процесі спілкування відвідувача із музейними експонатами. У процесі огляду створеної музеєм експозиції відвідувач проявляє себе не як пасивний отримувач знань і вражень, а як повноправний учасник діалогу, співрозмовник і партнер музею. Завдяки експонатам відвідувач отримує

візуальну інформацію, а також обмінюється вербальною інформацією з працівниками музею.

Діалог між музеєм і його відвідувачем тим ефективніший, чим якісніша та видовищніша експозиція, репрезентована для огляду. Майстерність виконання експозиції робить її твором мистецтва, тому, як і мистецтво, вона пов'язана зі здатністю людини до естетичного освоєння життєвого світу у художньо-образній формі за законами краси. Здебільшого художній образ у музейній експозиції створюється творчою фантазією художника, яка базується на глибокому і усесторонньому знанні експонованого об'єкта та експонатів.

Планомірна розробка «музейного образу» у його понятійній і предметній формі відбувалася протягом усієї історії формування експозиційного жанру, розвиваючись від суто естетичних побудов у бік створення сюжетно-художніх концепцій (Сошнікова, 2011: 5). Образ – це згусток художнього бачення та переживання, якому творчо створена експозиція надає виразності та художньої цінності. Музейна експозиція, властиво, є специфічним твором, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики. Експозиційний образ формує у відвідувача відчуття причетності. Це таке цілком первісне відчуття, коли образ та реальність поєднуються і події історії, представлені в експозиції, переводяться у внутрішній світ людини (Сошніков, 2018).

Образність у музейній експозиції виникає тоді, коли у створеному художником естетичному середовищі на основі порівняння різних експонатів, що взаємно доповнюють один одного, виникає нова інформація, нові знання про процеси та явища, нові глядацькі асоціації і роздуми. Для створення експозиційної образності художник широко використовує дані психології та педагогіки, враховує сукупність цілого ряду чинників, які впливають на процес художнього сприйняття та здатність людини засвоювати певну кількість інформації. Найбільш характерний прийом створення образності експозиції – це використання справжніх музейних предметів, коли різноманітність їх характеру, форм і кольору дозволяє організувати чітку і пластичну композицію. Оригінальні предмети цінні тим, що допомагають розкрити зміст експозиції, дають яскраве образне уявлення про різні події, несуть у собі пам'ять та дух свого часу. Саме контакт з минулим, з культурними здобутками попередніх епох притягує до оглядання музейної експозиції багатьох людей.

Як своєрідний твір мистецтва, музейна експозиція має свій художній статус, мову та засоби вираження, становлячи цілу систему образів, вибу-

дуваних у певній послідовності. Відтак кожна експозиція – це багатофункціональний і різнообразний комплекс, одним із основних принципів якого є побудова візуального взаємозв'язку експонатів, який формує її та володіє своїм власним образом.

Музейна комунікація – це здебільшого візуальна мова. У ролі учасників комунікаційного акту виступають глядач і художній образ, який, з'єднуючи різні елементи, забезпечує цілісність усієї експозиції. Від правильної побудови художнього образу залежить сприйняття та усвідомлення відвідувачем музею загальної концепції експозиції, розуміння своєрідності рис і принципів експонування предметів. Завдання художника, який працює над художньо-образним проєктом експозиції – створити образ для її прочитання як цілісно, так і по частинах: образ залу, теми, окремого експозиційного комплексу. Необхідно будувати експозицію так, щоб прочитувалися певні «ритмічні ряди» експонатів, які виявляють сенс експозиційних комплексів. Художник повинен згрупувати експонати таким чином, щоб інформація, яка виникає від їх поєднання, перевищувала суму інформації, отриманої від кожного конкретного експозиційного образу. Наприклад, образ кожного із двадцяти залів експозиції Одеського літературного музею, репрезентуючи в хронологічній послідовності діяльність більше трьохсот письменників, чий долі та творчість були пов'язані з Одесою, передає атмосферу життя міста в певному відрізку часу, розкриває його таємниці, легенди й реальність через систему символів та знаків, у яку вписані реальні документи часу: книги, рукописи, газети, журнали, фотографії, особисті речі письменників і предмети епохи. Експозиція поєднує яскраве образно-художнє рішення з чітким літературно-історичним наповненням (Експозиція, 2024), що сприяє усвідомленню її художньої цінності та сенсу.

Виразними художньо-образними рисами характеризуються експозиції художніх музеїв. Специфіка полягає в тому, що витвори образотворчого мистецтва не є типовими, чи тиражованими за допомогою сучасних технологічних засобів, а унікально-індивідуальними, що є головним стрижнем будови образно-художніх експозицій. Саме на цих характерних особливостях, які виявляють сутність художньої образності творів, базуються принципи організації їх експонування, що знаходять вираження у створенні індивідуального середовища для оптимального розкриття й сприйняття образності кожного експоната у контексті загального художнього задуму.

Ставлення до експоната як до унікального, неповторного об'єкта мистецтва у художніх

музеях привело до різкого розрідження експозицій, акцентування на індивідуальному художньому значенні речей за допомогою образно-художніх засобів моделювання. У даному випадку важливою є не лише передача мистецтвознавчої інформації, але перш за все забезпечення умов для естетичного співпереживання та осмислення.

На думку О. Сошнікової, «музейна експозиційна творчість повернулася у мистецьке середовище, але вже на якісно новому витку розвитку – як самостійний і самодостатній вид синтетичного мистецтва. Відповідним чином змінюється і функціонування системи музейної комунікації. У нових музейних експозиціях реалізується поетична міфологія художнього образотворення, якій властиві метафоричність, асоціативність сприйняття, багатоплановість, естетична напруженість, яскрава видовищність та емоційна насиченість. Образний тип експозиції, як базисний елемент системи музейної комунікації, зумовлює вибір оптимальних форм і засобів спілкування, визначає межі і характер соціокультурного впливу музеїв (Сошнікова, 2016).

Одним із засобів вияву зв'язків чуттєвих образів, досягнення художньої виразності, характерних для сценаріїв у музейному експозиційному мистецтві, є асоціативний підхід. Метод асоціацій дозволяє ефективно вживати в художньому контексті метафори і символи, долати звичні шаблони стереотипного сприйняття експозиції. Естетичне сприйняття штовхає відвідувача до пізнання специфіки художнього асоціативного мислення (Тітнюк, 2011). Він мимоволі долучається до експозиційного дійства, де повсякденні речі набувають метафоричного змісту і викликають потік асоціацій, і кожен у межах свого світогляду може задуматися і переосмислити побачене (Кірко, 2017).

Емоційно-мистецький спектр, що має викликати асоціативну активність відвідувачів і проковувати їх на власний пошук, формують художники, які беруть участь у розробці проєкту музейної експозиції. Важливе значення у даному аспекті відіграють музейні експонати, які розглядаються як джерело емоційної дії, адже в основу створення експозиції закладається художня інтерпретація змісту. Музейний художник перекладає науковий зміст експозиції із вербальної мови на мову образну, створюючи образ, у якому має оптимально втілюватися сама експозиція, її ідея та логічний розвиток.

Суттю сьогоденної музейної експозиції є експозиційно-художній ребус, «який відрізняється від читального та ігрового тим, що у процесі його розгадування інтелектуальна та емоційна праця

відвідувача не закінчується у кінці огляду. Така експозиція провокує відвідувача на співпрацю – вона ставить йому нові і нові запитання, на які потрібно знаходити відповіді» (Корнійчук, 2009). Саме тому у музеях відбувається постійний пошук своєрідного та оригінального експонування предметів з акцентуванням та виділенням провідних експонатів; створення пауз в експозиційному ряді; спеціально підібраного освітлення.

Для того, щоб відвідувачі з будь-яким зором мали можливість розглянути вміст стелажів або твори на полотнах, застосовують кілька різновидів підвісних світильників, місія яких – максимально сприяти швидкому розпізнаванню об'єктів, коректному сприйняттю форми, кольору та текстури виставлених експонатів. При цьому використовується як локальне, так і верхнє освітлення експозиції. Великі експонати освітлюють переважно світильниками спрямованого світла з двох або трьох боків одночасно, а для дрібних застосовують споти або точкові світильники. Це робиться з метою залучення до даних об'єктів необхідної уваги публіки, пробудження та підтримки інтересу до кожної деталі, кожного штриха використовуваних пластичних засобів. Для того, щоб відвідувачі бачили єдність експозиції, вбудовують вітрини напівколом або кільцем, замикаючи світлову картину верхнім світлом (Специфіка музейно-виставкового освітлення, 2018).

Музейна експозиційна комунікація – це ще й мова акустична. З метою урізноманітнення діалогу з відвідувачами художні музеї часто використовують фонокоментарі до експозицій. Це може бути музичний супровід, що відповідає експозиційній темі або цілеспрямовано доповнює її зміст (Яковець, 2011: 150). Завдяки включенню аудіовізуальних засобів і при відповідній драматургічній інтерпретації вноситься динаміка, експонат немовби «оживає», розширюючи інформаційний лад експозиції (Сошнікова, 2011: 6).

Значний вплив на ефективність комунікації відвідувача з музеєм має підкреслено лаконічне створення експозицій, співзвучних та єдиних з інтер'єрами сучасних музейних будівель, що виглядає як абсолютно довершений образ, формуючи спеціальне середовище, обумовлене специфікою колекцій. Прикладом може бути Каунаський Національний художній музей імені Мікалоюса Константінаса Чюрльоніса у Литві, де у невеликій будівлі, зведеній у формі глухого кубічного об'єму, створений ансамбль, у якому з великим тактом злиті воедино архітектура й експозиція унікальної колекції художніх творів, починаючи з XVI ст., як полотен знаменитого литовського

художника М.К. Чюрльоніса, так і роботи інших литовських майстрів – скульпторів та художників, і народна творчість (30 пам'яток Каунаса, які варто подивитися, 2024). Колористичне рішення експозиційного середовища тут визначається кольоровим характером живописних творів, виконаних у техніці акварелі й гуаші на паперовій основі.

Для сучасної організації художньо-образної моделі експозиції велике значення має концептуалізація та сценарний підхід в експонуванні, коли увесь ансамбль експозиції зосереджений на розкритті певної теми або концепції, а експонати втілюють художні образи, які в них закладені. Як образно-художні експозиції можна розглядати так звані «музейні натюрморти» – об'ємно-просторові та площинні композиції, створені на основі концептуальної та художньої побудови.

Однією з новітніх тенденцій у контексті експозиційних рішень у музеях художнього профілю є концепція «експоната у фокусі», метою якої є підкреслення неповторного індивідуального художнього значення експоната, концентрація уваги на окремому творі, створення умов для поглибленого переживання побаченого та формування естетичного смаку відвідувача. Зародження художньої експозиції із втіленням цієї ідеї у світі відбувалося ще у 30–50-х рр. XX ст., коли з'явилися перші музеї авангардного мистецтва та організовувалися великі виставки авангардних творів. З метою скорочення поля зору та концентрації глядацького сприйняття з експозицій вилучалися другорядні речі, а самі експозиції ставали виставками шедеврів, де окремі художні експонати були «головними дійовими особами» зі своїми особливими художніми цінностями.

На початку XXI ст. в експозиційній творчості «експоната у фокусі» з'явився яскравий індивідуалізм, сприйняття окремого художнього експоната в ізоляції, у процесі індивідуалістичного з ним спілкування. Для цього створюється гранично нейтральний чи контрастний кольоровий фон, використовується спеціальна підсвітка для кожного експоната, щоб він перетворювався у яскравий об'єкт, який світиться у навколишньому темному просторі. Окремий твір мистецтва став центром експозиції, метою та сенсом експозиційного дійства. Вся експозиція влаштовується тільки для того, аби у довгому інтимному спілкуванні із глядачем твір зміг відкрити йому свій безкінечний світ і сенс. При цьому підкреслюються винятково художні якості та естетична цінність експоната. Створюється комфортний експозиційний простір, який був би таким самим позитивно активним та здатним до спілкування з відвідувачем, як і

сам твір. З цією метою в експозицію включається велика кількість природних або декоративних елементів, створюються рекреаційні зони та художньо оформлені музейні кафе.

Художньо-образна експозиція стала своєрідною виставою, в якій використовуються специфічні засоби музейної художньо-образної мови для передавання сутності музейних предметів. Її основним завданням є поєднання достовірності змісту із яскравою видовищністю показу, підсилення змістових акцентів та забезпечення естетичного задоволення відвідувача.

Використання музеями інформаційних технологій, зокрема, технології доповненої реальності (AR), яка переносить глядача в розширену реальність, виводить мистецтво з організації експозиційного образу на новий рівень, дозволяючи створювати інтерактивні інсталяції. З ними відвідувачі можуть взаємодіяти через смартфон чи планшет, навівши їх на експонати, і активно долучитися до експозиційного середовища музею та взаємодіяти з експозиційними предметами, які можуть оживати. На екрані з'являється вигляд об'єкта, цікаві факти про нього, історична довідка, відео та текстовий опис тощо. Серед відомих музеїв світу, які успішно використовують AR-технології, є Національний музей природної історії в Парижі, Лондонська Національна галерея, Національний музей Сінгапуру, Смітсонівський інститут у Вашингтоні, Художня галерея Онтаріо в Торонто, 84% відвідувачів якої повідомили, що відчувають себе залученими у мистецтвом творчість (Як музеї використовують AR-технології, 2024). Серед українських музеїв, які одними з перших розпочали використання технології доповненої реальності, є: Полтавський художній музей Миколи Ярошенка, Музей українського живопису у м. Дніпрі, Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у м. Львові (Гончарова, 2021). Нещодавно українські митці створили інтерактивну інсталяцію «Крила свободи», презентовану у камерній залі музею-будинку Марії Заньковецької у Києві. Відвідувачам пропонується залишити свої думки та почуття про свободу на паперових крильцях, прикріплених на стіні. Як наслідок ця інсталяція має стати символом єдності у прагненні до свободи, колективним мистецьким твором (Художні виставки під час війни, як збереження культури та сили духу через мистецтво, 2024).

Окрім AR, сучасні музеї використовують технології віртуальної реальності (VR), 3D моделювання для створення точних цифрових копій артефактів. Це дозволяє користувачам переглядати предмети з усіх сторін, «тримати» їх, обертати та

детально вивчати текстури й інші деталі, тобто взаємодіяти з експонатами в середовищі віртуальної реальності, яка додає вже до створених експозиційних образів необхідні віртуальні конструкти. У лондонській галереї Tate Modern за допомогою технологій VR було створено експозицію «Ретроспектива Модільяні», відвідувачі якої змогли відчувати повне занурення в 3D-модель паризької студії художника (Бегаль, 2022: 132–133).

В Україні у період російсько-української війни створено віртуальний музей, який дає можливість оглянути наслідки російської окупації Київської області. Він запущений на туристичному порталі Київщини у рамках співпраці з проектом «Війна впритул» (VR-музей: інновації для збереження культурної спадщини, 2024). Як зазначає голова наукового відділу Одеського художнього музею Кирило Ліпатов, «у час війни музеї перестали відігравати звичну роль зберігання, а стали провідниками сучасного, актуального мистецтва...» (Мистецтво, художнє сприйняття і людяність у час війни представили одеські художники у Києві, 2023).

Технологією, яка поєднує елементи віртуальної та доповненої реальності, стала змішана реальність (Mixed Reality, MR). З її допомогою музеї створюють середовище, де фізичний і віртуальний світи співіснують та взаємодіють в реальному часі. Це дозволяє розглядати музейні експозиційні образи по-різному та додає вражень. Камера смартфона наводиться на спеціальний стікер, розміщений біля певного твору мистецтва. Відповідне програмне забезпечення в одному випадку починає демонструвати відеоматеріал, а в іншому – подає анімаційне зображення картини (Ліпак, 2020: 160). Успішно застосовуються додатки з віртуальною та доповненою реальністю у Національному художньому музеї України в Києві. Виступаючи під час презентації циклу заходів, присвячених його 125-річчю, заступниця Міністра культури та стратегічних комунікацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Анастасія Бондар відзначила, що найважливішим музейним завданням у сучасних умовах є створювати образ України, розповідаючи про неї «через мистецтво, через музейну історію, таким чином відкриваючи Україну». Національний художній музей України створив віртуальний тур виставкою «Український портрет XVII–XX століть», відвідувачі якого можуть скористатися 3D окулярами та опинитися у просторі 1925 року, «рухатися» залами, розглядати експонати, знайомитися з новітніми музейними дослідженнями колекції завдяки аудіогіду та інформації до кожного твору (125 років історії:

Національний художній музей України презентував нові проекти, 2024).

Висновки. Таким чином, музей є важливим комунікатором між соціумом і культурними надбаннями людства. Музейна комунікація – це активна різностороння форма діалогу з відвідувачем через музейну експозицію, що відбувається у процесі огляду представлених у ній експонатів. Майстерність виконання експозиції робить її твором мистецтва, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики. Він є базою для формування експозиційного простору, адже з'єднує різнорідні елементи, встановлює візуальний взаємозв'язок експонатів, забезпечує цілісність всієї експозиції. Експозиційний образ дає можливість відвідувачу заглибитися в атмосферу експозиційного сюжету, збуджує його уяву, спо-

нує до роздумів, формує у нього відчуття причетності та дотичності до культурної спадщини та історії художніх процесів. Від правильної побудови художнього образу залежить сприйняття та розуміння відвідувачем музею загальної концепції експозиції, сутності репрезентованих музейних предметів, своєрідності рис і принципів експонування. Художній експозиційний образ підсилює змістові акценти експозиції, полегшує сприйняття інформації, створює емоційну виразність, заставляючи відвідувача замислюватись і водночас забезпечуючи його естетичне задоволення. Використання музеєм в експозиційній роботі сучасних інформаційних технологій урізноманітнює сприйняття музейних експозиційних образів, додає нових художніх вражень, створює додаткові можливості для експозиційної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сошнікова О. Соціокультурний потенціал музейної комунікації. *Сімнадцять сумцовських читання*. Комунікаційний підхід у музейній справі як відповідь на потреби соціуму: Матеріали наук. конф., Харків, 18 квітня 2011 р. / Харківський історичний музей. Х.: Майдан, 2011. С. 3–8.
2. Сошніков А. Моделювання експозиційного образу. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Філософія*. Харків, 2018. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/902> (дата звернення 07. 10. 2024)].
3. Експозиція. *Одеський літературний музей*. URL: <https://museum-literature.odessa.ua/museum/exposition/> (дата звернення: 17. 10. 2024).
4. Сошнікова О. Предметно-експозиційний простір як провідна форма музейної комунікації. *Харківський Національний університет імені В. Н. Каразіна* URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/93ae8837-fc54-42f6-bb42-66dedc83a777/content> (дата звернення: 08. 10. 2024).
5. Тітінюк. Ю. Методика художнього формування сучасної музейної експозиції *Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова*. URL: <https://museum.kh.ua/academic/publications.html?n=48> (дата звернення: 08. 10. 2024).
6. Кібко Г. Коцептуальні засади музейних виставок та нові форми експозиційної роботи в умовах сучасного музейного простору. *Краєзнавство Запорозжжя*. 2017. № 2. URL: <https://zpkrai.jimdofree.com/2017/02/15/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%82/> (дата звернення: 23. 10. 2024).
7. Корнійчук М. Науковість і художньо-образна модель експозиції. *Всеукраїнська асоціація музеїв*. URL: https://vuam.org.ua/uk/704-%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%96_%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97 (дата звернення 07. 10. 2024).
8. Специфіка музейно-виставкового освітлення. URL: https://5watt.ua/uk/blog/statti/specifika-muzejno-vistavkovogo-osvitlennya-?srsltid=AfmBOorbEHNlnYc7j4i_24QEYO8fdorQBdhkzN7HJHSaSABWzgc5Rsz (дата звернення: 18. 10. 2024).
9. Яковець І. Образотворче мистецтво. *Вісник ХДАДМ*. 2011. № 1. С. 147–150.
10. 30 пам'яток Каунаса, які варто подивитися. *EUROWOLF* URL: <https://eurowolf.com.ua/news/30-sights-of-Kaunas-that-are-worth-seeing/view/> (дата звернення 08. 10. 2024).
11. Як музеї використовують AR-технології. URL: <https://www.0542.ua/list/382225> (дата звернення: 22. 09. 2024).
12. Гончарова Н. Технологія доповненої реальності в музейній педагогіці. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729775/1/Honcharova_Museums_2021.pdf (дата звернення: 22. 10. 2024).
13. Художні виставки під час війни, як збереження культури та сили духу через мистецтво. *Readonline*. URL: <http://readonline.com.ua/items/66120-hudozhni-vistavki-pid-chas-viyni-yak-zberezheniya-kulturi-ta-sili-duhu-cherez-mistetstvo/> (дата звернення 20. 10. 2024).
14. Бегаль Т. Генеза експозиційного середовища музею: від витоків до сучасності : монографія .Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2022. 200 с.
15. VR-музей: інновації для збереження культурної спадщини. *МКСК*. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/vr-muzej-innovacziyi-dlya-zberezheniya-kulturnoyi-spadshhyny/> (дата звернення: 22.10.2024).
16. Мистецтво, художнє сприйняття і людяність у час війни представили одеські художники у Києві. *interfax-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/940106.html> (дата звернення 07. 10. 2024).
17. Липак О. Застосування VR та AR технологій в музеях. Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій : матеріали Міжнар. наук.-техн. конф. до 60 річчя з дня заснування Тернопільського національного університету імені Івана Пулюя та 175 річчя з дня народження Івана Пулюя, Тернопіль, 14–15 травня 2020 р. / Тернопіль: Терноп. нац. техн. ун-т імені Івана Пулюя, 2020. С. 159–160.
18. 125 років історії: Національний художній музей України презентував нові проекти. *Стрічка*. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/749915-125-rokiv-istorii-natsionalniy-khudozhniy-muzej-ukraini-prezentuvav-novi-proekti> (дата звернення: 22. 09. 2024).

REFERENCES

1. Soshnikova O. (2011). Sotsiokulturnyi potentsial muzeinoi komunikatsii. [Sociocultural potential of museum communication]. *Simnadsiaty sumtsovski chytannia*. Komunikatsiinyi pidkhid u muzeinii spravi yak vidpovid na potreby sotsiumu: Materialy nauk. konf., Kharkiv, 18 kvitnia / Kharkivskiy istorychnyi muzei. Kh.: Maidan, 3-8.- Communicational approach in museology as a response to the needs of society: Materials of scien. conf., Kharkiv, April 18 / Kharkiv Historical Museum. Kh.: Maidan. 3–8. [in Ukrainian].
2. Soshnikov A. (2018). Modeliuvannya ekpozytsiinoho obrazu. [Modeling of an expository image]. *Filosofia*. Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody. - *Filosofia*. Bulletin of H. S. Skovoroda's KhNPU. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/902> (data zvernennia: 07.10.2024). [in Ukrainian].
3. Ekspozytsiia (2024). [Exposure]. *Odeskyi literaturnyi muzei. - Odesa Literary Museum*. URL: <https://musem-literature.odessa.ua/museum/exposition/> (data zvernennia: 17.10.2024). [in Ukrainian].
4. Soshnikova O. (2016). Predmetno-ekspozytsiinyi prostir yak providna forma muzeinoi komunikatsii. [Subject-expositional space as a leading form of museum communication]. *Kharkivskiy Natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina. - V.N. Karazin's Kharkiv National University*. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/93ae8837-fc54-42f6-bb42-66dedc83a777/content> (data zvernennia: 08.10.2024). [in Ukrainian].
5. Titiniuk Yu. (2011). Metodyka khudozhnoho formuvannia suchasnoi muzeinoi ekspozytsii. [Methodology of artistic formation of modern museum exposition]. *Kharkivskiy istorychnyi muzei imeni M. F. Sumitsova. - M. F. Sumitsov's Kharkiv History Museum*. URL: <https://museum.kh.ua/academic/publications.html?n=48> (data zvernennia: 08.10.2024). [in Ukrainian].
6. Kibko H. (2017). Kotseptualni zasady muzeinykh vystavok ta novi formy ekspozytsiinoi roboty v umovakh suchasnoho muzeinoho prostoru. [Conceptual principles of museum exhibitions and new forms of expository work in the conditions of modern museum space]. *Kraieznavstvo Zaporozhzhia*, 2. URL: <https://zpkrai.jimdofree.com/2017/02/15/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%8E%D1%80%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%82/> (data zvernennia: 23.10.2024). [in Ukrainian].
7. Korniiichuk M. (2009). Naukovist i khudozhno-obrazna model ekspozytsii. [Scientism and artistically-figurative model of exposition]. *Vseukrainska asotsiatsiia muzeiv. - All-Ukrainian Association of Museums*. URL: <https://vuam.org.ua/uk/704:%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%96%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97> (data zvernennia: 07.10.2024). [in Ukrainian].
8. Spetsyfika muzeino-vystavkovoho osvittennia (2018). [Specifics of museum and exhibition lighting]. URL: https://5watt.ua/uk/blog/statti/specyfika-muzejno-vistavkovogo-osvittennya-?srsltid=AfmBOorbEHNInYC7j4i_24QEYO8f dorBQBdhkzN7HJHSaSABWzgc5Rsz (data zvernennia: 18.10.2024). [in Ukrainian].
9. Yakovets I. (2011). Obrazotvorche mystetstvo. [Fine art]. *Visnyk KhDADM, 1- Bulletin of KSADA, 1*. 147–150. [in Ukrainian].
10. 30 pamiatok Kaunasa, yaki varto podyvytysia (2024). [30 landmarks of Kaunas that are worth seeing]. *EUROWOLF*. URL: <https://eurowolf.com.ua/news/30-sights-of-Kaunas-that-are-worth-seeing/view/> (data zvernennia: 08.10.2024). [in Ukrainian].
11. Yak muzei vykorystovuiut AR-tekhnologii (2024). [How museums use AR-technologies]. URL: <https://www.0542.ua/list/382225> (data zvernennia: 22.09.2024). [in Ukrainian].
12. Honcharova N. (2021). Tekhnolohiia dopovnenoi realnosti v muzeinii pedahohitsi. [Augmented reality technology in museum pedagogy]. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729775/1/Honcharova_Museums_2021.pdf (data zvernennia: 22.10.2024). [in Ukrainian].
13. Khudozhni vystavky pid chas viiny, yak zberezhenia kultury ta syly dukhu cherez mystetstvo (2024). [Art exhibitions during the war, as preservation of culture and fortitude through art]. *Readonline*. URL: <http://readonline.com.ua/items/66120-hudozhni-vistavki-pid-chas-viiny-yak-zberezhenia-kultury-ta-sily-duhu-cherez-mistetstvo/> (data zvernennia: 20.10.2024). [in Ukrainian].
14. Behal T. (2022). Heneza ekspozytsiinoho seredovyscha muzeiu: vid vytokiv do suchasnosti [Genesis of the museum's exhibition environment: from the origins to the present]. *Monohrafia . Kyiv : Vydavnychy tsentr KNUKiM.- Monog. Kyiv: KNU CA Publishing Center*. 200 p. [in Ukrainian].
15. VR-muzei: innovatsii dlia zberezhenia kulturnoi spadshchyny (2024). [VR-museum: innovations for the preservation of cultural heritage]. *MKSK. - MCSC*. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/vr-muzej-innovacziy-dlya-zberezhenia-kulturnoyi-spadshchyny/> (data zvernennia: 22.10.2024). [in Ukrainian].
16. Mystetstvo, khudozhnie spryiniattia i liudianist u chas viiny predstavlyly odeski khudozhnyky u Kyievi (2023). [Art, artistic perception and humanity during the war were presented by Odesa's artists in Kyiv]. *interfax-Ukraina*. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/940106.html> (data zvernennia: 07.10.2024). [in Ukrainian].
17. Lypak O. (2020). Zastosuvannia VR ta AR tekhnologii v muzeiakh. Fundamentalni ta prykladni problemy suchasnykh tekhnologii. [Application of VR and AR technologies in museums. Fundamental and applied problems of modern technologies]: materialy Mizhnar. nauk.-tekhn. konf. do 60-richchia z dnia zasnuvannia Ternopil'skoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Ivana Puliuia ta 175 richchia z dnia narodzhennia Ivana Puliuia, Ternopil, 14–15 travnia. - Materials of the Internat. scien. and technol. conf., dedicated to the 60th anniversary of the Ivan Puliui's Ternopil National Technical University founding and the 175th anniversary of the Ivan Puliui's birth, Ternopil, May 14–15. Ternop. nats. tekhn. un-t imeni Ivana Puliuia.- Ivan Puliui's Ternopil National Technical University. 159–160. [in Ukrainian].
18. 125 rokov istorii: Natsionalnyi khudozhnyi muzei Ukrainy prezentuvav novi proiekty (2024). [125 years of history: National Art Museum of Ukraine presented new projects]. *Strichka*. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/749915-125-rokiv-istorii-natsionalnyi-khudozhnyi-muzej-ukraini-prezentuvav-novi-proiekti> (data zvernennia: 22.09.2024). [in Ukrainian].